

HUMANIZAM I TRANSHUMANIZAM

Bojan Jovanović

Are we living in the age of the end of humanism? And is the so called transhumanism an imposed substitute? These two questions make the basis of this analysis.

Transhumanism may primarily be a new anthropology and a new anthroponomy. Undoubtedly, it gives a completely new definition of a human being. Transhumanism dismisses the modern answer to the key question: what is a human? This analysis also provides a revision of the widely recognised theory of evolution.

Vjerovatno zvuči kao paradoks ali pitanje – šta je čovjek – zapravo nije staro koliko i sam čovjek.

U izvjesnom smislu to se pitanje mora vezivati za specifičnu ontičko-antropološku spremnost/osposobljenost da se jedno takvo pitanje uopšte i može postaviti.

Tek kada je u filogenetskom razvitku došlo do, možemo reći, strukturne revolucije unutar ljudskog duha, čovjek je postao kadar postaviti fundamentalno pitanje o samome sebi. Ta strukturna revolucija podrazumijevala je zapravo ono što je njemački teoretičar Ernst Kasirer nazvao „velika generalizacija što vodi poimanju kosmičkog poretka“. Pod tom velikom generalizacijom

Kasirer podrazumijeva postojanje misli koja transcendirira područje čovjekova konkretnog praktičnog života, „koja se usudila sveobuhvatnim pogledom obgrliti cijeli svemir“.

Svoju istorijsko-filozofsku premijeru, pitanje o čovjeku ima u Sokratovoj filozofiji. Kako primjećuje Kasirer u studiji *Ogled o čovjeku*, „problemi grčke filozofije, prirode i metafizike, odjednom su zasjenjeni novim pitanjem koje kao da od tada zaokuplja čovjekovo cjelokupno zanimanje(:...) Preostaje samo jedno pitanje: Šta je čovjek?“.

Nakon toga, mnogo godina kasnije, Sokratovo pitanje će galvanizovati Emanuel Kant. Kod ovog njemačkog filozofa-idealiste nauka o moralu ima središnje mjesto i značaj. Znamo da je Kant smatrao da su sva logička i epistemološka pitanja zapravo supsumirana tim jednim ishodišnim i pitanjem svih pitanja: Šta je čovjek?

Reklo bi se da na osnovu ovoga – i inače, a svakako za potrebe ove elaboracije – možemo napraviti najprije veliku podjelu na društva (ili „civilizacije“) u kojima, takoreći, nema antropologije, odnosno ona unutar čijega se obujma ne postavlja pitanje o štostvu čovjeka od strane čovjeka i na ona u kojima se to pitanje doseže i artikuliše.

Zatim, prihvatimo, iako je posve generalizirajuća, na istoj liniji podjelu istorije na Antiku i (poslije Hrista) Srednji vijek i Modernost i lako će se zapaziti da je svaka od tih epoha imala njezin odgovor na pitanje šta je čovjek.

Za antiku, čovjek je „lutka božanskog porijekla“ (Platon) i „*zoon logon ekhon*“ (Aristotel); za Srednji vijek, čovjek je „mali Bog u blatu“ i „ikona Božija“; za modernost, opet, čovjek je sve u svemu biće nastajalo kroz enormno duge povijesne periode kroz mehanizam prirodne selekcije i vrhunac procesa evolucije.

Sada, pak, modernost opoziva, tako nazvana, postmodernost.

Opozivajući modernost, postmodernost, skupa sa konceptom nacije-države ili demokratije koja se podudara sa granicama

države, opoziva i onaj moderno-modernistički odgovor na pitanje šta je čovjek.

Opozivati moderno-modernistički odgovor na pitanje šta je čovjek znači *in ultima linea* opozivati humanizam. Jer, naše savremeno shvatanje ili definisanje čovjeka je ili u potpunosti ili najvećim dijelom određeno humanizmom u najširem i u najstriktnijem smislu tog termina.

Jedna nova filozofija ili možda bolje reći *quasi* filozofija koju je dopalo da taj opoziv konkretno vrši, sve više privlači pažnju pod signaturom transhumanizam. Kako čitamo u jednoj studiji koja tipično namjesto realne ili odgovorne analize nudi radije „neodoljivu viziju“, „tradicionalni koncepti ljudske prirode (...) izgledaju sve više neadekvatni“.¹

Šta je transhumanizam?

Nova antropologija? Neki autori vide transhumanizam kao „filozofski pokret čiji je eksplicitni cilj da promijeni svijet mijenjanjem ljudske prirode“.² Drugi kao „ideologiju ekstremnog progressa“.³ Isto i kao „augmentaciju ljudskih kapaciteta i zdravlja pomoću nauke i tehnologije“.⁴ Takođe, nalazimo da je za neke autore i advokate transhumanizam

---

¹ *Enhancing human capacities*, Julian Savulescu, Ruud ter Meulen and Guy Kahane (eds.), Wiley-Blackwell, 2011, p. xv.

² Michael Hauskeller, „Reinventing cockaigne: utopian themes in transhumanist thought“, *The Hastings Center Report*, Vol. 42, No. 2 (March-April 2012), pp. 39-47, p. 44.

³ „Science and the betterment of humanity: Three British prophets of transhumanism“, Hava Tirosh-Samuelson, in: *Beyond humanism: trans and posthumanism*, Hava Tirosh-Samuelson and Kenneth L. Mossman(eds.), *Peter Lang*, 2011, p. 55.

⁴ „Jewish Perspectives on Transhumanism“, Norbert Samuelson and Hava Tirosh-Samuelson, in: *Building Better Humans?*, Hava Tirosh-Samuelson and Kenneth L. Mossman, Peter Lang, 2011, p. 105.

„morfološka sloboda“. Za Gregorija Stoka, propagatora transhumanističkih naracija, riječ je o „redizajniranju ljudi“. Po interpretaciji Frensis Fukujame, transhumanizam je „oslobađanje ljudske rase od njenih bioloških ograničenja“.⁵ Ali takođe, za njega je to najopasnija ideja ikada.

Možda je, prije svega, transhumanizam jedna nova antropologija i antroponomija. Nesumnjivo, jedno novo shvatanje čovjeka. Čak, jedan novi humanizam – ali kakav? Osim toga, kada upoznamo glavne karakteristike onoga što nazivaju transhumanizmom vidimo da je riječ isto tako i o teoriji (ali nikako u izvornom, starogrčkom smislu te riječi), zatim o ideologiji, zatim i o utopiji. Takođe, riječ je tu i o nekoj vrsti religije. Doista, transhumanizam jeste neka vrsta religije, možda čak i prije i iznad svega.

Bilo da ga posmatramo kao pokret, nauku, ideologiju, filozofiju, pogled na svijet, religiju, utopiju ili trans-humanizam, transhumanizam se – makar u njegovom recentnom obličju – pojavljuje tu skoro, takoreći juče. No isto tako je tačno da je u o s n o v i transhumanizam takav kakav je i u tome što je zapravo nešto vrlo staro.

Ono što se naziva transhumanizam vuče korijene još iz davnina... a jamačno ne iz 1957. godine, godine publikovanja seminalnog teksta *Novo vino u nove mjehove* ili pogotovo ne iz 1997. godine kada je ustanovljena *World Transhumanist Association*.

Istovremeno, na neki način bar, korijeni se (najmanje) u srednjem vijeku. Prvo, transhumanizam se nadovezuje na humanizam. A humanizam se nadovezuje na ono što neki proučavaoci nazivaju srednjovjekovni humanizam. S tim što ako humanizam daje odgovor na pitanje: *Šta je čovjek*, takav odgovor koji je *ground breaking* u odnosu na dotadašnju povijest nauke o čovjeku i povijest uopšte, transhumanizam nekako prije daje

---

⁵ „Transhumanism“, Francis Fukuyama, *Foreign Policy*, No. 144 (Sep.-Oct., 2004), p. 42.

odgovor na pitanje *Šta će biti čovjek*, koji je odgovor ništa manje ako ne i još više *ground breaking* u odnosu na – humanizam!

Evolucija evolucije: Povodom 150 godina od objavljivanja poznate studije *Porijeklo vrsta* i u isto vrijeme 200 godina od rođenja njenog autora u januaru 2009. godine je publikovano specijalno izdanje renomiranog časopisa *Scientific American*. Na naslovnoj strani časopisa najavljuju se četiri glavne teme od kojih je prva ova: *Budućnost ljudske evolucije*. Nalazi se da je ovo na neki način iznenađujuće. Naime, zar ne postoji jedino prošlost ljudske evolucije?

Inače, nije to prvi put da se takva jedna /neo/darvinistička konstrukcija iznese u javnost. Čitav niz autora različitih profila lansirao je u kontekstu svoga rada, opusa i mogućnosti tu metateoriju prema kojoj se evolucija u stvari i dalje nastavlja, navodno, čovjek kao takav i dalje nastavlja da evoluirati.

Prema tome, znamo da je to onaj znak po kojem ćemo prepoznati kakvog faktičkog transhumanistu. Kvazi naučnu osnovu transhumanističkog ideološkog diskursa – ili ćemo reći paramnezije – predstavlja na prvome mjestu darvinizam značajno revidiran tim otvaranjem mogućnosti za čovjekovo daljnje kretanje ka, nazovi, višim nivoima evolucije. Faktički transhumanisti su na prvome mjestu svi oni koji smatraju da je evolucija nezavršena, *evolucija koja teče*, te, sljedstveno, kako čovjek nije kraj, cilj, niti svrha evolucije, tako da „mi treba da budemo spremni za drastičnu evoluciju ljudi u vrste onoliko daleko od nas koliko smo mi daleko od velikih majmuna“.⁶

Dalje, ono što iz ovoga proizlazi zapitanost je o tome u šta će to čovjek kao takav evoluirati, to jest pitanje: *Šta će biti čovjek?* No nekakav odgovor na to pitanje već je dat u pamfletima transhumanističkih autora.

⁶ „Transhumanist Materialism: A Critique from Immunoneuropsychology“, Steven A. Hoffman, in: *Building Better Humans?*, Hava Tirosh-Samuelson and Kenneth L. Mossman (eds.), Peter Lang, 2011, p. 273.

Humanizam ili humanoidizam?

Uopšte i konkretno, jedno od gnoseološki najvažnijih – možda najvažnije – pitanje jeste ono koje se odnosi se na cilj. Pitajući se šta je cilj mi zapravo intencionalno ciljamo suštinu ili naprosto ono što je najvažnije u predmetu kojega smo predmetnuli radi sa-znanja. Sa-znati, pak, znači sa-znati ono što se izdvaja kao najvažnije.

Ovo je pogotovo očigledno tako i tačno kada je u pitanju neki projekat. Svaki projekat ima neki svoj cilj. Tako je naravno i kada je u pitanju projekat transhumanizma. Pošto hoćemo jasno da shvatimo taj projekat, mi pitamo za njegov cilj.

Šta je cilj tog projekta? Cilj ili ciljevi? Već na nivou proste analize sadržaja, analitičar uviđa, odnosno evidentira, kako je cilj transhumanizma najmanje dvojak. Transhumanizacija pogađa pojedinca i mijenja ga do neprepoznatljivosti, taj pojedinac nije više isti, takoreći nije više čovjek... ali kao nadomještenje ima satisfakciju nekoga ko je kroz forsirano evoluiranje postao nešto više od onoga što bijaše ranije ili po sebi a što je odbacio.

O kraju čovjeka: Ono što iz ovoga dalje proizlazi istinito se svodi na dvije riječi: *kraj čovjeka*. To je ono što je veoma, veoma sporno kada je transhumanizam u pitanju – to što taj termin i ono što se njime otkriva i skriva, implicira i sve više eksplicira, konkretni kraj čovjeka. Što će reći, prihvatajući transhumanizam mi prihvatamo kraj čovjeka, sopstveno okončanje, svjesno/nesvjesno okončanje sopstvenog sopstva.

Povodom ovog problema i problematike, čuje se i čita i pitanje: *Da li je to i dalje čovjek?* Naime, to transhumano čeljade, produkt transhumanizacije populacije, hoćemo li i dalje zvati čovjek i još ako ga i budemo tako zvali, hoće li takva upotreba riječi biti iole u relaciji adekvacije? Ili ako se hoće

valja nam pitati/se pitati: Znači li transhumanizam konkretno objavu kraja čovjeka, humanizmičnu likvidaciju humanizma, smrt čovjeka... i to dakako ne samo u svijetu teorije, kao kod tzv. strukturalista, nego i u svijetu života?

Kako bismo tačno odgovorili na to pitanje, kako bismo tako razumno razumjeli predmetnu ili predmetnutu problematiku, kako bismo u ovome i u svemu bili da tako kažemo „naučnici istine“, objasnimo najprije da se oznaka *kraj* može koristiti na dva načina: kraj kao kraj i kraj kao nadilaženje ili prevazilaženje. Ili da to izrazimo hegelijanski: „Pupoljak se gubi u izbijanju cveta, te bi se moglo reći da cvet opovrgava pupoljak; tako isto plod oglašava cvet za neko lažno postojanje biljke, te kao istina biljke nastupa plod na mesto cveta“.⁷

Interesantno, njemački jezik ima izraz *Aufheben* koji je jedna od oni *key words* hegelovske filozofije i jednovremeno znači i jedno i drugo – i ukidanje i prevazilaženje. Tako kao što „plod oglašava cvet za neko lažno postojanje biljke“ i ideologija transhumanizma, tačnije evolucija evolucije, oglašava čovjeka za neko lažno postojanje transčovjeka ili postčovjeka koji nastupa na mjesto čovjeka.

Međutim, *čovjek je čovjek*.

Ipak, jasno nam je da je tome tako, došlo je vrijeme ponovne, navodne nerazumljivosti i nesamorazumljivosti toga da je tome tako, otvaranja tog pitanja šta je čovjek i odjave do sada važećeg odgovora. Vrijeme u kojem živimo, sve njegove predstave, sve to se sve više i više impregnira novim predstavama obilježenim transhumanističkim transgresijama.

Vraćajući se na pitanje kraja čovjeka, htjeli bismo da ukažemo da osim ovog kraja-kao-prevazilaženja, duševna i društvena transhumanizacija podrazumijeva zapravo i nešto od kraja kao kraja u sirovom i surovom uobičajenom smislu te riječi.

⁷ G. W. F. Hegel, *Fenomenologija duha*, BIGZ, 1974, str. 2.

Hoćemo li da to shvatimo i saopštimo, moraćemo najprije shvatiti i saopštiti da izvan proklamacija i u njegovoj konkretnosti, transhumanizam podrazumijeva na prvome mjestu sve ono što podrazumijeva jedna ozloglašena riječ – eugenika. I ne samo sve ono, već i dosta toga novoga i nepoznatoga, budući da recentne tehnologije i izumi omogućavaju ne samo dramatične proboje u oblastima komunikacija ili saobraćaja, nego i isto tako u oblasti eugenike. Da li recentne tehnike i tehnologije omogućavaju eksterminaciju ne samo čovjeka-u-ideji, no i čovjeka-u-istoriji, čak bez upotrebe izuma kao što je H-bomba?

Veza između transhumanizma i eugenike je sasvim pokazljiva. Recimo, stvarno treba znati da su neki od vodećih transhumanista u isto vrijeme i neki od vodećih i prononsiranih eugeničara. „Važno je notirati da su ‘proroci’ transhumanizma zastupali eugeniku kao stazu za poboljšanje ljudskog stanja“...⁸ Na prvome mjestu tu mislimo na Džulijana Hakslija. On je eugeničar od glave do pete, iako je to ublažavano oznakama kao što je „reformaska eugenika“, kako bi se pokušalo napraviti raskidanje sa starom eugenikom galtonovskog tipa i naravno još više sa nacizmom. Poznavao i proučavao ukazuju na „njegovu vatrenu podršku pokretu eugeničara, dugo nakon što je eugenika bila diskreditovana. Tokom 1930-ih i 1940-ih, pisao je mnogo na teme o eugenici, a od 1959. do 1964. g. služio je kao predsjednik Društva eugeničara „(...) Haksli je bio glasni proponent eugenike“.⁹

Ovaj dio razmatranja nas dovodi do drugih bazičnih pitanja i zapitanosti o sadašnjosti i budućnosti transhumanizovanoj

---

⁸ „Science and the betterment of humanity: Three British prophets of transhumanism“, p. 55.

⁹ Ibid, pp. 61, 66.

sredstvima kakva stoje ili će stojati na raspolaganju raznobojnim eugeničarima kakvi su Haksli, Ričard Sid ili Elon Mask.

Ako bi čovjek trebalo da bude *pro*, onda bi to bilo recimo zbog mogućnosti intervencije u slučajevima nasljednih bolesti (genska terapija). Na primjer, „surovi kombinovani imunodeficit, koji je smrtonosan, može se eliminisati zamjenjivanjem jednog gena“. ¹⁰ Doduše, to je više pitanje razvoja medicine i djelotvorne humanosti nego ikakvog transhumanizma. U ovom dijelu otvara se mogućnost iskorijenjivanja onoga što su nasljedne bolesti.

Nasuprot tome, ono zbog čega bi čovjek trebalo da bude *contra*, to je na prvome mjestu eugenika. Ono, pak, zbog čega bi čovjek trebalo da bude protiv eugenike jedva da je potrebno objašnjavati. Eugenika kao preuzimanje kontrole nad evolutivnim procesima daje legitimaciju „direktorima evolucije“ da preuzmu u svoje ruke posao tzv. prirodne selekcije. To je veoma sporno.

Opasnost eugenike: Osim toga, izdvajaju se i druga pitanja. Već sada je jasno da pristup sredstvima za transhumanističku transformaciju neće imati svi, nego, vjerovatno, tek određena manjina. Otvara se pitanje društvene nejednakosti. „Prva žrtva transhumanizma može biti jednakost“. ¹¹ I ne samo društvene nejednakosti, već i rasne nejednakosti i rasizma. Ranije, eugenika je koketirala sa rasizmom. Međutim, ovdje je riječ o onome što Pol Virilio naziva super-rasizam. Ili Fukujaminim riječima. „Ako počnemo da transformišemo sebe u nešto superiorno, kakva prava će ove poboljšane kreature

---

¹⁰ „Transhumanist Materialism: A Critique from Immunoneuropsychology“, p. 274.

¹¹ Fukuyama, p. 42.

zahtijevati, i kakva prava će oni posjedovati u poređenju sa onima koji su zaostali?¹²

Kako primjećuje isti autor, „ova pitanja su dovoljno zabrinjavajuća unutar bogatih, razvijenih društava“ ali i ukazuje na implikaciju da će za „građane najsiromašnijih zemalja svijeta (...) biotehnološka čudesa vjerovatno biti izvan domašaja. Zastupnici transhumanizma misle da razumiju šta sačinjava jedno dobro ljudsko biće, i oni su srećni da ostave iza ograničena, smrtna, prirodna bića koja vide oko sebe zarad nečeg boljeg“.¹³

Dodatno, znači, već sada se nameće i pitanje političkog i egzistencijalnog statusa onih koji ne žele da postanu posthumani, već hoće da ostanu i da budu ljudi, sudbina njihove slobode i slobode volje. U tom kontekstu ne bi bilo loše da se neke konstatacije (ili pokliči) transhumanista poslušaju u drugoj intonaciji. Na primjer: „Mi moramo napredovati dalje ka transhumanosti“.¹⁴

Međutim, mislimo da je ovo pitanje i ovako kako ga postavlja Fukujama odveć eufemizirajuće i u prvi plan ističe neke, donekle našminkane, aspekte čitavog problema i problematike, dilema koju pokreće je važna na svoj način ali je skoro pa isprazna budući je sva nekako u rukavicama.

Jer, kada govorimo o transhumanizmu, mi negdje na prvome mjestu govorimo o eugenici; kada, pak, govorimo o eugenici na neki način na prvome mjestu govorimo o sterilizaciji. Ta sterilizacija je u praksi eugenike najčešće bila prinudna. Recimo, „Hakсли je preporučivao prinudnu sterilizaciju“. Još, „na početku Velike depresije, on je predložio da se pomoć za

---

¹² Ibid, p. 42.

¹³ Ibid, pp. 42-3.

¹⁴ Transhumanism, navedeno prema: *Reinventing Cockaigne: utopian themes in transhumanist thought*, p. 45.

nezaposlene uslovi pristankom muškog primaoca da više ne rađaju djecu“.¹⁵

Pogotovo je sporno to što se preobrazba ljudske rase želi kroz puku tehnizaciju čovjeka, kroz ono što bi jedan autor nazvao „kolonizacija ljudskog tijela“, kroz nadogradnju pojedinca putem ingresivne implantacije... a ne kroz moralno usavršavanje. Još sasvim naprotiv, moralnost se poništava, kako izgleda prevazilaženje onoga što je „ljudsko odviše ljudsko“ obuhvata i ono što se svagda pod riječju moral poštovalo kao ljudsko u ljudi.

Preobrazba i bez kulture i obrazovanja (vaspitanje ljudskog roda, ideal prosvjetiteljstva)-tako li se izlazi iz samoskrivljene malodobnosti?

Ovo je na neki način konzistentno unutar koncepta evolucije i evolucije evolucije: Generalno, priroda kao takva ne poznaje moral. Životinje nisu moralne, niko ne govori o njima kao moralnima ili nemoralnima. Evolucijski shvaćena priroda je mjesto borbe za opstanak, tako da lav ne napada samo sebi ravne ili samoodbrambeno one koji ga prvi napadnu već uvijek puno slabije od sebe i bespomoćne sorte životinja. Nije, stoga, čudno to što se Niče kao faktički transhumanista i kao jedan od zasnivača ovog pogleda na svijet zalagao za anuliranje morala kao takvog a njegovog *übermensch*-a specifikovao kao onoga koji je iznad morala.

Transhumanizam s razlogom analitičar shvata i kao oznaku za stanje, tranzicioni period između humanizma i posthumanizma. Takođe, termin označava popravljjanje, poboljšavanje i perfektuiranje čovjeka u raznim aspektima. Poboljšanja (enhancements) se odnose na: a) kognitivni aspekt b) poboljšanje raspoloženja c) fizička poboljšanja

---

¹⁵ „Science and the betterment of humanity: Three British prophets of transhumanism“, p. 63.

d) produženje životnog vijeka (lifespan extension) e) moralno poboljšanje.

Progres ili regres? Ovdje je spadajuće i evidentiranje da je Haksli u njegovom radu *Religion without Revelation* taj novi pogled na svijet koji nazivamo danas transhumanizam označio i kao „razvijenu religiju“ ili još i „religiozni humanizam“. Konačno, nije li i naziv ove pomenute studije Hakslijeve odnoseći se na ono što je transhumanizam, drugo ili pravo ime za transhumanizam? To jest, „u krajnjoj liniji, Hakslijev transhumanizam je doista bio ‘religija bez otkrivenja’“. ¹⁶ Znači, transhumanizam je u osnovi religija, ako se hoće hakslijevska „nova religija“, premda to nije i njegova suština, nije ovaj to i u suštini. A kao takav, isti predstavlja „projekat koji istiskuje religiju“. ¹⁷

U slučaju transhumanizma veoma imamo posla sa propagandom; i ako igdje onda ovdje sa nametanjem „neodoljive vizije“, reklo bi se više nego igdje i ikad. Velike riječi, međutim, neće moći da sakriju realnost onoga što je transhumanizam i što mu je suština. Riječ-dvije o transhumanističkoj retorici: „Transhumanistički opisi naše posthumane budućnosti su površni opisi. Zapravo, njihova svrha je veoma različita od one proste deskripcije. Njihov cilj nije da izreknu činjenice ili da izraze vjerovanja u vezi sa (budućim) stanjem svijeta. Umjesto toga, pripadaju onoj klasi govornih akata koje je Džon Serl opisao kako njihov ‘posao nije da pokušaju da nam saopšte kako stoje stvari u svijetu’, već zapravo da ‘pokušaju da promijene svijet kako bi se upodobio sadržini njihovih govornih akata’. Kao

---

¹⁶ „Science and the betterment of humanity: Three British prophets of transhumanism“, p. 64.

¹⁷ *Religion and the technowonderland of transhumanism*, p. 83.

paradigmatski primjer takvih govornih akata, Serle pominje obećanja i zapovijesti“.¹⁸

Ovdje valja ukazati da takva kakva je, transhumanistička retorika odaje da je tu riječ o ideologiji. Ovu ideologiju neki od autora konsultovanih tokom rada na ovom radu vide kao onu koja ukida dosadašnje dvije glavne ideologije – ideologije modernosti – ljevicu i desnicu, marksizam i liberalizam.

Govor je eluzinski i eluzivan. S razlogom. A i kako drugačije, jer je ovdje riječ o tome da se ljudi pridobiju da daju podršku projektu transhumanizma, što znači konkretno da se pridobiju za to da sa-učestvuju u ukidanju čovjeka kao čovjeka...a to znači i sebe samih. „Ovo je ne samo intelektualno nepošteno, već takođe sprječava fer i racionalnu procjenu stvarne poželjnosti radikalnog ljudskog poboljšanja“.¹⁹

Ovo ukidanje čovjeka je zapravo već na djelu i to ne od juče, baš kao i ukidanje političke zajednice koja savremenom čovjeku predstavlja kakvo-takvo utočište, naime one koju nazivamo država. I kao što su najvažniji akteri u tom negativnom poslu u stvari te iste države – dakle nosioci razdržavljenja država su države – tako isto su najvažniji akteri u negativnom poslu ukidanja čovjeka - ljudi. Kako navesti ljude da rade protiv sebe i to još sa pozamašnim entuzijazmom, pitanje je koje transhumanizam aktuelizuje, opet otvara.

Inač,e o transhumanizmu možemo da mislimo kao o „pustim željama“ sve dok se, prvo, ne upoznamo sa najnovijim dosezima super-tehnologija. Naime, „po prvi put u povijesti, najviše zahvaljujući rapidnom razvoju bio-nauka i odnosnih tehnologija, izgleda moguće da ćemo uskoro doseći sve ovo: da ćemo imati slobodu od bolesti i oboljevanja, da ćemo se

---

¹⁸ Navedeno prema: *Reinventing Cockaigne: utopian themes in transhumanist thought*, p. 44.

¹⁹ *Ibid*, p. 45.

osloboditi nužnosti umiranja, znati sve što se može znati, uživati u neograničenim zadovoljstvima i živjeti u potpunoj harmoniji sa drugima i sa sobom“.²⁰ I drugo, takođe sa iracionalnom pa i autodestruktivnom spremnošću ljudi da rade protiv sebe, misleći da sebi čine i hoteći doseći ono što oni u nekom svom delirijumu životnog projekta zamišljaju da je sreća. Uzmite samo primjer plastične hirurgije. Muškarci i žene koji su danas spremni da ugrađuju u svoj fizikus strana tijela ili vještačke materijale, sutra će biti voljni da se spremno podvrgavaju transhumanističkim poboljšanjima, to jest ugradnji implantata kojekakvih postljudskih namjena.

Transhumanizam je utopija, transhumanista je utopista. Ovo je još jedna utopija, najveća od svih, utopija svih utopija. U tom kontekstu, transhumanista rabi ne prosto samo rezime svih dosadašnjih utopija, već i nešto što je na vrhu hijerarhije potreba – čovjekovu težnja za srećom. Utopija nema snagu ukoliko nije u korelaciji sa ovom potrebom.

Čovjek ne treba da bude jasnovidac da bi jasno vidio ono što se sakriva ali što ovdje-ondje najednom izbije, navre u neskrivenosti... naime, ništa, mislimo, nije toliko inspirisano i impregnirano mizantropijom kao takozvani transhumanizam. Na stranu velike riječi i retorika, pitamo se s razlogom može li mizantropija donijeti išta dobro?

Zadatak i za nauku, a kamoli filozofiju, jeste da vidi unaprijed, jasno viđenje unaprijed. Jasno vidjeti unaprijed, pak, znači i vidjeti na vrijeme. To je iznimno važno, iznimno potrebno i isto tako nedostajuće. U ovom kontekstu, i ne samo u ovom, „izazov je znati unaprijed šta će se dogoditi ako utopiju budemo pretvorili u realnost. Problem sa transhumanističkim snom je u tome što njegova realizacija zahtijeva radikalnu transformaciju ljudskog stanja, a

---

²⁰ Ibid, p. 44.

radikalne transformacije, i čak svi pokušaji radikalnih transformacija, tipično su opterećeni opasnostima i neizvjesnostima“.²¹

Tek razumijevanje ničeanske filozofske koncepcije patološke mizantropije otvara nam oči za ono što je suština ili naličje koncepcije „novog čovjeka“, „transhumanog čovjeka“. Naličje pitijjskih parola postmodernih humanista sakriva svoju suprotnost, pored ostaloga, dijabolični prezir i mržnju prema ljudima i svemu što je ljudsko.

Progres ili regres? Takođe: Da li je transhumanizam stvarno *life promoting*?

Tako, dakle, kako proizlazi i iz svega gore napisanog, procjena da je u slučaju transhumanizma riječ o najopasnijoj ideji nije sporna i lako je i važno složiti se sa tom i takvom procjenom. Doduše, eskortna argumentacija nije dovoljno uvjerljiva pošto se iz nje zapravo ne može sagledati sva opasnost koju transhumanizam konkretno i konsekventno donosi.

---

²¹ Ibid, p. 45.

Reference:

- Francis Fukuyama, „Transhumanism“, *Foreign Policy*, No. 144 (Sep-Oct. 2004).
- Hauskeller Michael, „Reinventing cockaigne: utopian themes in transhumanist thought“, *The Hastings Center Report*, Vol. 42, No. 2 (March-April 2012), pp. 39-47.
- G. W. F, Hegel, *Fenomenologija duha*, BIGZ, 1974.
- *Enhancing Human Capacities*, Savulescu Julian, Ruud ter Meulen and Kahane Guy(eds.), Wiley-Blackwell, 2011.
- „Science and the betterment of humanity: Three British prophets of transhumanism“ Hava Tirosh-Samuelson, in: *Beyond humanism: trans and posthumanism*, Hava Tirosh-Samuelson and Kenneth L. Mossman (eds.), *Peter Lang*, 2011.
- „Jewish Perspectives on Transhumanism“, Norbert Samuelson and Hava Tirosh-Samuelson, in: *Building Better Humans?*, Hava Tirosh-Samuelson and Kenneth L. Mossman, *Peter Lang*, 2011.